

МОГУЋНОСТИ ЗА ТУРИСТИЧКО ПОВЕЗИВАЊЕ ОПШТИНА МАЛИ ЗВОРНИК И ЗВОРНИК, КАО ОБЛИК ЈАЧАЊА ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈЕ И БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ¹

Mr Предраг Вуковић, Mr Наташа Кљајић, Mr Славица Арсић²

Сажетак

У раду се инсистира на чињеници да је неопходно да општине Зворник у БиХ и Мали Зворник у Републици Србији, делују на тржишту као једна јединствена туристичка дестинација. У том смислу акценат се ставља на комплексност и у свим маркетинг и менаџмент стратегијским корацима, политици, плановима и организацији туризма – акценат је на интегралном маркетинг и менаџмент приступу. Приоритетни циљ који стоји пред овим два брата општинама, јесте да се евидентно присутни природни и антропогени ресурси обогате са адекватним туристичком наступом и организацијом туризма. У понуди се мора ставити на акценат на одговарајући квалитет услуга и маркетинг и менаџмент приступ као императивни захтев, како би се ресурси тржишно и валоризовали. Потребно је да дугогодишња декларативна подршка развоју туризма практично оживи, а мултипликовани ефекти које туризам доноси укупном привредном и друштвеном животу, ће се брзо инвеститорима вратити.

Циљ рада је да укаже на потенцијалне стратешке правце у будућем развоју туризма у општинама Мали Зворник у Србији и Зворник у Босни и Херцеговини са акцентом на примени интегралног маркетинг и менаџмент приступа на туристичком тржишту. Са правом се може очекивати да, уколико се евидентно велики потенцијали за даљи развоја туризма практично валоризују, допринесу

1 46006 „Одржива пољопривреда и рурални развој у функцији остваривања стратешких циљева Републике Србије у оквиру Дунавског региона”, интегрална и интердисциплинарна истраживања (период 2011-2014),

2 Mr Предраг Вуковић спец. дипл ек., Институт за економику пољопривреде, Београд, Волгина 15., 11000 Београд, predrag_v@iep.bg.ac.rs www.iep.bg.ac.rs
Mr Наташа Цецић дипл. инж., Институт за економику пољопривреде, Београд, Волгина 15., 11000 Београд, natasa_c@iep.bg.ac.rs www.iep.bg.ac.rs
Mr Славица Арсић, дипл. инж., Институт за економику пољопривреде, Београд, Волгина 15., 11000 Београд, natasa_c@iep.bg.ac.rs www.iep.bg.ac.rs

и развоју целокупног подручја које је данас из великог броја разлога оптерећено низом негативних тенденција.

Кључне речи: *туризам, дестинација, менаџмент, рурална средина, одрживи развој*

Увод

У СФРЈ акценат у развоју туризма био је на тзв. „морском“ и „ски“ туризму, као носиоцима развоја масовног туризма. Ово је значило да је велики број потенцијално врло атрактивних туристичких дестинација у континенталном делу земље био неправедно запостављан. Проред овакве политике у јавним наступима званичника, развоју туризма давана је само декларативна подршка али нажалост без праве и озбиљне акције за његово унапређење у пракси. Стихијски вођена је политика недиференцираног маркетинга, без јасне политике тржишта и тражње, односно није се ишло у сусрет потребама појединих тржишних сегмената и њихових циљних група са једне стране, али и могућностима да се велики број веома респектабилних природних и друштвених (антропогених) ресурса туристички валоризује са друге стране. Они су нажалост неправедно занемаривани и запостављан, што је, опет, значило и свесно или несвесно одрицање од свих предности које би ова подручја имала да су улагала у развој туризма. Општине Мали Зворник у Србији и Зворник у Босни и Херцеговини су делиле „судбину“ свих потенцијално атрактивних туристичких дестинација у континенталном делу земље.

1. Ресурсне основе за развој туризма

Полазна претпоставка у стратешком приступу развоју неке туристичке дестинације јесте сагледавање ресурса. За подручје Зворничког језера може се констатовати да има одличне природне и респектабилне друштвене ресурсе за развој туризма.

У природне атрактивности ове дестинације можемо уврстити:

- реку Дрину са хидроакумулационм језром
- Радаљску бању у Малом Зворнику
- Радаљско језеро у Малом Зворнику
- Изворе минералне воде: Козлук и Витинички Кисељак у општини Зворник
- Комплекс великог броја брда, које се пружају непосредно изнад градова (Гучево, Борања, Јагодња, Гај, Подгај, Крушковица, Вишњица које се простиру изнад Малог Зворника и источни обронци планине Мајевице који се простиру изнад града Зворника
- Добар географско-саобраћајни положај (царински прелаз између Србије и Босне и Херцеговине)
- Разноврсност флоре и фауне у непосредном окружењу дестинације

- Умерено-континенталну климу
- Просторну разноврсност (градско језгро Општина, простор око Зворничког језера, као и типске сеоске амбијенталне целине).

Обиље природних ресурса пружа могућности за развој:

- спортско-рекреативних активности,
- погодности за боравак и рехабилитацију,
- погодности за развој туризма посебних интересовања и то у првом реду:
  - ловног и риболовног туризма,
  - могућност за бављење различитим облицима спортова на води,
  - могућност за пешачења у природи - у непосредној близини града је атрактиван природни амбијент,
  - различите активности у склопу развоја руралног туризма.

Нажалост највећи део ових ресурса је засада не искоришћен или је у самом почетку њихова туристичка експлоатација.

2. Друштвене погодности за развој туризма

Нажалост, због бурне историје граничних општина на реци Дрини али и занемаривања развоја туризма (генерално посматрано), до сада су се друштвени услови за развој туризма развијали стихијски.

Уобичајена подела друштвених погодности за развој туризма се може поделити у *антропогене* и друге *друштвене чиниоце*. Антропогена разноврсност би обухватила као вредне следеће:

- Подземно склониште породице Карађорђевић из 1931. године, ископано у брду на страни општине Мали Зворник непосредно поред моста, који спаја обале реке Дрине. Ово је историјски драгуљ и сведок протеклих бурних времена (реч је сплету подземних ходника и склоништа у којима је краљ Петар II Карађорђевић боравио пре напуштања земље на самом почетку Другог светског рата),
- На страни општине Зворник ту су: Стари град Зворник познат као „Ђурђевград“ (Зворничка тврђава), „Кушлат“ стари град, „Андрашева вила“, Музејска збирка, Турбе шеика и пјесника Каимије, некрополи и стећци, Црква Светог Јована Крститеља итд.
- Развијеност привреде, науке, културе, образовања, спорта и других друштвених активности, које би представљале битне ресурсе (потенцијал) за развој туризма што, нажалост, због економске кризе како у Босни тако и у Србији није случај;
- Садржаји везани за живот и обичаје житеља општина;
- Фолклор као особеност и саставни део традиције.

Схватајући потребу да се антропошки, демографски, географски и други услови живота, као и њихово културно благо, што потпуније и успешније туристички валоризују, потребно је установити низ манифестација које би утицале на јачање имица дестинације. Неке од манифестација већ данас постоје, како у Малом Зворнику, тако и у Зворнику. Најпознатије су на пример: „Сомовијада“ која се традиционално одржава у јулу сваке године, или „Дринска регата“. Обе манифестације се одржавају успешно већ дужи низ година. Сугестија је да исте морају бити у целини постављене на маркетиншким основама. На овај начин би се остварио пун ефекат и дугорочно утицало на стварање имица дестинације Зворничког језера и његово успешно позиционирање на туристичком тржишту. Допринос би био и са развојем одговарајућих институција културе и са организовањем њихових манифестација. Оно што се може упутити као озбиљна критика овом крају јесте мањак културно-уметничких садржаја. То би се уколико би се туризам развијао у овом крају нужно морало мењати. Важну улогу у организацији туризма би требало да одиграју националне туристичке организације како Србије, тако и Босне и Херцеговине.

3. Присуство рецептивне туристичке инфраструктуре

Туризам по својој природи је детерминисан степеном нивоа и стања развијености целокупне привреде, како на самој туристичкој дестинацији, тако и на нивоу земље у целини. Трговина, саобраћај, занатство, комуналне делатности, пољопривреда, као и разне индустријске гране као и друге делатности се налазе заједно са хотелијерством и угоститељством, путничким агенцијама и другом туристичком понудом у специфичној ситуацији, јер су изложени дејству бројних економских и некономских фактора.

Како би се предузеле одговарајуће мере на унапређењу развоја туризма, потребно је имати увид у стање постојеће рецептивне понуде, на основу којих би се указале перспективе за будући развој туризма, и у целини пружиле могућност за успешно управљање, односно менаџмент дестинацијом.

Смештајни и угоститељски капацитети

Сезноски карактер туризма је првенствена одлика дестинације. Највећи број туриста посећује, а и оправдано је очекивати, посећиваће ове крајеве у летњим месецима. Разматрање квалитета и квантитета смештајних капацитета извршено је по општинама.

а) Мали Зворник

На целокупном подручју Малог Зворника тренутно се налази се само један хотел у Радаљској бањи, као и један мотел у Малом Зворнику, што је недовољно. Важно је напоменути да саобраћајна инфраструктура, тачније пут до Радаљске бање, се налази у врло лошем стању, што видно лоше утиче на број потенцијалних туриста овој бањи. Хотел у центру Малог Зворника већ дужи низ година не ради и у процесу је приватизације.

Угоститељски објекти дају посебан „*печат*“ свакој дестинацији и представљају један од њених основних специфичних туристичких обележја. Ваља упутити критику квалитету угоститељских услуга на нивоу општине Мали Зворник, јер они се тренутно налазе, такође, на врло ниском нивоу, што се са развојем туризма нужно мора мењати.

Табела 1. – Хотелски и угоститељски капацитети општине Мали Зворник, структура по месним заједницама 2011 године

Насеља	Број хотела или мотела	Број угоститељских објеката
1. Брасина	-	5 кафана
2. Доња Борина	-	5 кафана
3. Радаљ	1 хотел	4 кафане
4. Град Мали Зворник	1 мотел	7 кафана
5. Сакар	-	-
6. Будишић	-	1 кафић
7. Доња Трешњица	-	-
8. Амајић	-	-
9. Цулине	-	2 ресторана, 1 кафић
10. Велика Река	-	1 ресторан 1 кафана
11. Вољевци	-	-
12. Читлук	-	-

Извор: Подаци истраживачког тима ИЕП-а

б) Град Зворник

Ситуација по питању смештајних и угоститељских капацитета у општини Зворник је у нешто бољем стању. Приказ тренутног стања дат је у табели 2.

Табела 2. – Хотелски капацитети општине Зворник 2011. године

Врста и назив смештајног објекта	Капацитет	Категоризација	Ресторан
I) Хотел			
1. Видиковац	50 кревета, 2 апартмана	Тренутно није у функцији	180 места
II) Мотел			
1. Лагуна	32 кревета, 2 апартмана	3 звездице	350 места
2. Долина мира „Ораовац“	40 кревета, 9 апартмана	2 звездице	350 места
3. Викторија	22 кревета	3 звездице	600 места
4. Боро	7 соба	2 звездице	80 места
5. „Код Новака“	50 лежајева	3 звездице	по потреби

Извор: www.zvornikturizam.org

Када је реч о кванитету угоститељских објеката на подручју општине Зворник они могу да одговоре потребама повећане тражње, међутим по квалитету услуга они би морали да се «видно» пораве како би одговорили захтевима савременог туристе

Табела 3. – Угоститељски капацитети општине Зворник 2011. године

Врста и назив угоститељског објекта	Капацитет
I) Ресторан	
1. Етно ресторан „Шоја“	300 места
2. „Франш“	110 места
3. „Авала“	60 места
II) Пицерија	
1. „Фортуна“	н/п
2. „Лион“	н/п
III) Кафе посластичарница	
1. „Raffaello“	н/п
2. Атина	н/п

Извор: www.zvornikturizam.org

4. Потребни кораци у интензивирању развоја туристичке понуде

Имајући у виду ресурсну основу као општи стратешки правци у развоју туризма дестинације могу да се наведу:

- 1) Јачање организационе повезаности туристичких организација Србије и Босне и Херцеговине. Акцент је на стварањз интегрисансиног тржишног наступа и претпоставки за остварење успеха на туристичком тржишту.
- 2) Интезивирање укупног развоја туризма кроз потпуније коришћење постојећих и изградњу неопходних нових капацитета.
- 3) Побољшање свих услова за развој домаћег туризма.
- 4) Бржи плански излазак обе дестинације као једне јединствене на међународно туристичко тржиште.
- 5) Успостављање привредног амбијента, који ће као императив и економски мотив, имати континуирана улагања и побољшања у области туризма.

Уколико би се применио принцип интегралног тржишног наступа, као парцијални циљеви у развоју туристичке дестинације би могли да се издвоје:

- 1) Већа оријентација на осавремењавање постојећих и уколико се створе услови изградњу нових атрактивних смештајних капацитета;
- 2) Улагање у угоститељске капацитете и у промотивним активностима потенцирање традиције богате домаће кухиње и одговарајућих специјалитета;
- 3) Осавремењавање постојећих и изградња нових специјализованих трговачких објеката, ланаца и супермаркета.
- 4) Уређење, адаптациа и прилагођавање подземног склоништа породице Карађорђевић из 1931. године, потребама туризма, организовање стучне службе (водича за посете). Прављење одговарајућих промотивних материјала;
- 5) Уређење, адаптација и прилагођавање Зворничке тврђаве, „Кушлат“ – старог града, потребама туризма.
- 6) Улагање у адаптацију и иновирање музејске збирке у Зворнику, као и „Андрашева“ виле, затим, Цркве „Светог Јована Крститеља“ итд.
- 7) Изградња туристичке инфраструктуре на Дринском језеру. Ово је сложенији инвестициони подухват који би подразумевао:
  - Изградњу рибарског-етно села са типским сојеницама на води - обзиром на богат рибљи фонд и сл. Обзиром на висину инвестиционих улагања, мора се водити рачуна о економским ефектима, односно константности у туристичкој тражњи у дужем временском периоду, чиме би се инвестиције практично и оправдале. Ваља нагласити да се јасно морају поштовати и урбанистички услови, које би Општине у договору морале да пропишу. То

- је у складу са начелима одрживог развоја.
- Уређење купалишта на обалама језера са свим пратећим садржајима везаним за боравак људи на језеру.
  - Могућност изградње марина и развој свих садржаја везаних за бављење различитим спортско-рекреативним активностима при боравку на Дринском језеру и реци.
- 8) Развој здравственог туризма – Потенцијали постоје како на страни Малог Зворника, тако и Зворника. Радаљска бања која је лоцирана на непосредно изанад општине Мали Зворник је велики туристички потенцијал који се мора валоризовати. Затиим, локација „Кисељака“ на Зорничкој страни такође може да употпуни туристичку понуду здравственог туризма овог краја. Анализом квалитета воде у „Кисељаку“ утврђено је да она садржи следеће елементе: калијум, натријум, литијум, калцијум, стронцијум, баријум, магнезијум, гвожђе, алуминијум, манган, хлор, сумпорна киселина, борна и фосфорна киселина, кремена киселина и органске супстанце, као и трагове мравље киселине. У том смислу у организацији туризма неопходно је прво обезбедити услове да ови минерални и термални извори добију статус бањског лечилишта. То подразумева да се изврше сви неопходни поступци и испитивања лековитих својстава, затим изврши законска заштитита изворишта, а потом инфраструктурно опреме локалитети.
- 9) Уређење, адаптација и прилагођавање бројних сеоских амбијенталних целина потребама туризма. Институт за економику пољопривреде је у 2006 години спровео истраживање на терену, којим је утврђено да још тада постоји велики број индивидуалних сеоских газдинстава која су заинтересована за развој сеоског туризма. Ово је важна претпоставка у прављењу будућих планова за развој ове дестинације.
- 10) Уређење, адаптација и прилагођавање верских објеката потребама туризма. За развој оваквог вида туризма потребна је сагласност Српске Православне Цркве. То подразумевава усклађивање начина, правила и прописа туристичких посета, са верским правилима, принципима - канонима понашања.
- 11) Коришћење природних погодности за развој туризма посебних интереса као што су: ловни и риболовни туризам, излетнички туризам, могућности за бављење фото-сафаријем – у непосредној близини урбаног центра је атрактиван природни амбијент;
- 12) Користити погодности које дестинација има за развој транзитног туризма. Царински прелаз између Србије и Босне и Херцеговине је свакао основа за овакав став;
- 13) Предузети мере на организацијској и пословној повезаности туризма, угоститељства, трговине, пољопривреде, рибарства, занатства, саобраћаја, и других делатности које формирају туристичку понуду овог краја – примена интегралног маркетинга. У том смислу приступање ТОС-у је први корак.

4. Могућности за развој руралног туризма

Околина Зворничког језера пружа захваљујући природним, еколишким и амбијенталним карактеристикама, веома добру основу и перспективу за развој руралног туризма. Адекватно изграђене куће за одмор у природи коју одликује мир и тишина, су праве „оазе“ за људе из високо урбанизованих, индустријских центара.

У прошлости се развоју овог вида туризма давала само декларативна подршка. Међутим од недавно се кренуло са оживљавањем неких од идеја. Тако је на страни општине Мали Зворник у правцу од Центра општине према Месним Заједницама Сакар, Будишић и Амајић на Дрини почео да се користи потенцијал природне локације на Дринском језеру.

Бројна села у непосредној близини урбаног центра, као и позитиван став житеља о развоју сеоског туризма су основ за даље планирање. Ово је у складу и са ставовима који имају узлазне трендове на западу (тзв. „повратак коренима“, концепт „здравствено безбедне хране – здраве хране“, затим стари обичаји и занати, све већа популарност типичних етно сдржаја – музика, фолклор, наивно сликарство итд.).

Табела број 4. – Домаћинства по месним заједницама у општини Мали Зворник која се баве туризмом и другим допунским изворима прихода – 2011. године

Насеља	Ноћења/исхрана туриста	Сакупљање шумских плодова	Производња меда	Узгој рибе
1. Брасина				
2. Доња Борина				
3. Радаљ	20			
4. Мали Зворник	20	1	3	4
5. Сакар			10	
6. Будишић				
7. Доња Трешњица		30		
8. Амајић				
9. Цулине	15	30		
10. Велика Река		15		5

Извор: Подаци истраживачког тима ИЕП-а.

Како би се рурални туризам развијао на адекватан начин потребно је да се дефинишу урбанистичких услови за развој сеоског туризма, од стране државних, регионалних и локалних органа.

Једна од важних потреба у развоју сеоског туризма је образовање сеоског становништва за професионално пружање услуга туристима. Ово би требало да буде задатак туристичке организације која нажалост на страни општине Мали

Зворник тренутно не постоји. Идеја је да израда квалитетног програма боравка туриста на селу не сме бити препуштена локалној сналажљивости мештана. Она мора бити предмет озбиљне анализе на свим нивоима, уколико се очекују развој и ефекти од овог вида туризма.

Обзиром да подручје општине има идеалне услове за гајење неких врста воћа, као један од специфичних видова туризма могао би да се развије управо туризам заснован на њима. Овде превасходно мислимо на малину и производњу малиновог вина, које има високу цену на тржишту, како домаћем тако и иностраном, а за које постоје добри природни услови.

Закључак

Интегралним тржишним наступом потенцијалне туристичке дестинације лоциране на Зворничком језеру (општине Мали Зворник у Републици Србији и Зворник у Босни и Херцеговини) могу да повећају шансе за остварење свог тржишног туристичког успеха. Реч је о заједничком промотивном наступу и презентацији бројних садржаја које ова потенцијална туристичка дестинација има и може да развије.

Важно је напоменути да постојање самих ресурса, како природних, тако и друштвених (антропогених) није и довољан услов да би туристи посетили ово подручје. Важан корак у развоју туризма представља маркетинг наступ на туристичком тржишту, коју би поред промоције чинили и остали инструменти маркетинг микса. Уз одговарајућу организацију у плановима и вођењу свих будућих активности реално је очекивати и одговарајуће резултате. Приоритет у маркетинг стратегији мора бити на диференцирању туристичке понуде, профилисању одговарајућег туристичког имиџа у наступу, и наравно усмеравању напора на одговарајуће тржишне сегменте („тржишне мете“). На овај начин би се постигли одређени резултати. Оно што је предуслов у развоју су инвестиције. Важно је да менаџмент општина препозна туризам као једну од перспектива у развоју овог краја и да инсистира на интегралном тржишном наступу. Уколико би се почетни резултати брзо вратили инвеститорима, а и општинама, нормално је очекивати већи обим улагања. Позната чињеница у туристичком пословању је да од количине и начина на који се улажу средства у развој туризма, могу да се очекују и одговарајући резултати.

Литература

- Мехмед Худовић (1991): „Зворник – слике и биљешке из прошлости“, Тузла, Босна и Херцеговина
- Предраг Вуковић, Марија М. Николић (2005): „Сеоска женска популација као ослонац мултифункционалног развоја“, Тематски зборник – Мултифункционална пољопривреда и рурални развој, Издавач: Институт за економику пољопривреде,

Београд, 2005 год.

- Подаци истраживања Института за економику пољопривреде, Београд спроведеног на терену у периоду јун - јул 2006. године.
- Огњен Бакић (2003): „*Маркетинг у туризму*“, Економски факултет, Универзитет у Београду
- Слободан Унковић, Бојан Зечевић (2011): „Економика туризма“, Економски факултет, Универзитет у Београду
- www.zvornikturizam.org
- www.opstina-zvornik.org

OPPORTUNITIES FOR TOURIST CONECTION MUNICIPALITIES MALI ZVORNIK AND ZVORNIK, AS A FORM OF STRENGTHENING CROSS-BORDER COOPERATION BETWEEN SERBIA AND BOSNIA & HERCEGOVINA

Abstract

The paper insists on the fact that it is necessary that the municipality of Zvornik in Bosnia and Mali Zvornik in the Republic of Serbia, acting in the market as a unique tourist destination. In this sense, emphasis is placed on complementarity in all marketing and strategic management steps, policies, plans and organization of tourism. The priority goal ahead of the two brotherly municipalities, is to clearly present the natural and anthropogenic resources to enrich the tourist with adequate performance and organization. The emphasis of the offer must be placed in an appropriate quality of service and marketing and management approach as an imperative request, to market resources and valorise. It is necessary that declarative long-standing support for the development of tourism practically comes to life and multiplied the effects that tourism brings to the overall economic and social life, it is realistic to expect investors will quickly return.

The aim is therefore to highlight the potential strategic directions for the future development of tourism in Mali Zvornik municipalities in Serbia and Zvornik in Bosnia with an emphasis on the implementation of integrated marketing and management approaches in the tourism market. With the right to expect that if the obvious great potential for further tourism development and assess the practical, contribute to the development of the entire area that is today from a number of reasons, is burdened with many negative tendencies.

Key words: *tourism, destination, management, rural areas*